

Oliko vanhoilla iltasaduilla todellisuus pohjaa?

Olavi Suominen

”...Ja niin sai rohkea prinssi prinsessan ja puoli valtakuntaa, ja he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti. Sen pituinen se.” Näin hyvin päättyivät sadut ennen vanhaan, ja illan satuhetken jälkeen lapset saattoivat nukahtaa onnen hymy huulillaan. Kun tänä päivänä lukee iltapäivälehdistä juttuja nykyajan kuninkaallisista, tuntuvat asiat menneen aivan pääläelleen, ongelmat alkavat vasta vihkimisen jälkeen ja unelma onnellisesta loppuelämästä tuntuu haihtuneen taivaan tuuliin. Mutta olivatko entisaikojen sadut vain satuja? Vai perustuivatko ne joskus tositahtumiin?

Kun tarkastelee esimerkiksi Itämeren ympäröivä valtioiden historiaa, huomaa hallitsijoiden avioliittoihin liittyvän samoja ongelmia kuin etelämpänä Euroopassa. Tila ei anna myöten käsitellä koko Itämeren aluetta, siksi tässä keskitytään Ruotsiin. Avioliitto oli aina poliittinen asia ja kyseessä oli useimmiten liittolaisen etsintä jotakin valtakuntaa vastaan. Se voitiin kirjata jopa avioliittosopimukseen. Joskus avioliiton tarkoitus oli parantaa suhteita vihollisena pidettyyn valtakuntaan. Puolison lisäksi odotettiin saatavan runsaat myötäjäiset. Aivan satumaiset olivatkin Juhana-herttuan puolison Puolan Katarina Jagellonian mukana Turkuun saapuneet myötäjäiset. Kultaa, hopeaa, jalokiviä, taidetta, silkkejä, samettia, kirjoja, astioita ja turkiksia saapui kokonainen pitkä rekisaattue..

Aviopuolisot löytyivät keskiajalla yleensä Itämeren piiristä, Norjasta ja Tanskasta tai Itämeren etelärannan valtakunnista, Puolasta ja Pohjois-Saksan ruhtinaskunnista Mecklenburgista ja Holsteinista. Joskus kauempaakin kuten Namurin prinsessa Blanche, jonka suomalaiset muistavat Albert Edelfeltin maalauksesta 'Kuningatar Blanka'. Suunnattoman arvokkaita myötäjäisiä jouduttiin odottamaan, kun kuningas Erik Pommerilainen nai 1405 Englannin Filippin. Vihkimistilaisuudessa Westminster Abbeyssa oli paikalla tosin vain 12-vuotias morsian. Puolionsa hän näki ensi kerran vasta seuraavana vuonna häätjuhlassa Lundissa. Filippa viihtyi Ruotsissa hyvin ja oli todellisuudessa valtakunnan hallitsija kahden vuosikymmenen ajan, olipa hänet virallisestikin nimitetty hallitsijaksi kuningas Erikin yli kaksi vuotta kestäneen pyhiinvaelluksen ajaksi. Alamaistensa kanssa huonosti toimeen tullut Erik puolestaan viihtyi paremmin Tanskassa rakastajattarensa luona.

Viimeinen unionikuningas Kristian II oli nainut Euroopan mahtavimman hallitsijan, keisari Kaarle V:n tyttären Isabellan. Tämäkään avioliitto ei ollut onnellinen, ja Kristian ei suostunut jättämään porvaristyttöä, jonka kanssa oli elänyt nuoruusvuosistaan lähtien. Rakkaudelle kuninkaallisissa avioliitoissa ei juuri sijaa ollut.

Uskonpuhdistus 1500-luvulla merkitsi raja-aidan pystyttämistä katolisten maiden suuntaan ja puolison piti nyt löytyä protestanttisista ruhtinashoveista. Ruotsissa siirryttiin 1540-luvulla perinnölliseen kuninkuuteen, kruunu siirtyi isältä pojalle. Siitä lähtien kuningattarien tärkein tehtävä oli synnyttää valtakunnalle kruununperillinen.

Avioituminen toisten valtakuntien ruhtinashuoneiden jäsenten kanssa merkitsi oman dynastian tuleamista yhdenvertaiseksi muiden hallitsijahuoneiden kanssa. Kustaa Vaasan ensimmäinen puoliso oli Sachsen-Lauenburgin prinsessa Katarina.

Aviopuolison mukana ei tullut puolta valtakuntaa. Tosin kerran perillisestä tuli kahden valtakunnan hallitsija. Juhana III:n ja Katariina Jagellonian poika Sigismund I oli muutaman vuoden ajan sekä Ruotsin että Puolan kuningas. Personaaliunioni kahden uskonnoltaan ja historialtaan erilaisen maan välillä ei onnistunut, vaan purkautui luoden alueiden välille pitkäaikaisen vihamielisyyden.

Lapsettoman kuningas Fredrik I:n kruunun perivät Holstein-Gottorpin Adolf Fredrik ja hänen puolisonsa Preussin prinsessa Lovisa Ulrika, joka oli Fredrik Suuren sisar. Lovisa Ulrika oli avioliiton voimahahmo. Hän heittäytyi mukaan valtakunnan politiikkaan tavoitteenaan kuninkaanvallan palauttaminen. Toiminta johti epäonnistuneeseen vallankaappaukseen. Lovisa Ulrika onnistui neuvottelemaan veljensä kanssa Ruotsin irrottautumisen epäonnistuneesta Pommerin sodasta.

Ruotsin valtakunnan perinteisiä vihollisia olivat Venäjä ja Tanska. Tanskalaisen aviopuolison uskottiin merkitsevän suhteiden paranemista maiden välillä. Venäläistä kuningatarta ei Ruotsin valtaistuimella nähty. Kuningas Kustaa IV Adolf tosin kävi Pietarissa katsomassa sillä silmällä keisari Aleksanteri I:n sisarta Aleksandraa. Kuningas käyttäytyi kömpelösti ja koko suunnitelma kuivui kokoon, kun Aleksandra ilmoitti päättäväisesti, ettei luopuisi ortodoksisesta uskostaan. Olisiko avioliitto aikanaan estänyt Suomen sodan syttymisen, sitä voidaan jossitella. Todennäköisesti ei. Kun sota syttyi, olivat kummankin maan hallitsijat jo naimisissa. Ruotsin kuningatar Fredrika ja Venäjän keisarinna Elisabet olivat sisaruksia, Badenin prinsessoja. Lankoudella ei ollut enää merkitystä, etenkin kun Venäjän mielenkiinto oli suuntautunut Manner-Euroopassa tapahtuviin mullistuksiin.

Jo edellisellä vuosisadalla oli koettu, ettei lähisukulaisuus estä sotaa. Kustaa III ja Venäjän keisarinna Katariina Suuri olivat keskenään serkukset.

Aina eivät avioliittosuunnitelmat onnistuneet. Hyvänä esimerkkinä on kuningas Eerik XIV, joka oli täysi-ikäinen renessanssiruhinas, komea, sivistynyt, kielitaitoinen, musikaalinen, taiteellinen ja lisäksi kiinnostunut kaupan- ja sodankäyntiin liittyneistä asioista. Hänellä oli huikea visio kuinka Ruotsista luodaan avioliiton avulla mahtava merivalta. Hän oli jo varhain kiinnittänyt huomionsa Englannin Elisabet-prinsessaan, joka tuolloin oli lapsettoman sisarpuolensa Maria I:n kruununperijä. Eerik aloitti kosintakirjeiden lähettämisen Englantiin ja lähetti kerran jopa Juhana-veljensä taivuttelemaan kuningattareksi tullutta Elisabetiä. Mikään yritys ei onnistunut. Ei edes Elisabetin viholliselle Skotlannin kuningatar Maria Stuartille lähetetyt kosintakirjeet saaneet Elisabetia Eerikille suosiolliseksi. Lopulta Eerik päätti matkustaa itse Englantiin, mutta matkasuunnitelmat teki tyhjäksi milloin rahapula milloin loputtomiin myrskynyt meri. Eerikin ollessa vihdoinkin nousemassa laivaan, karautti paikalle ratsastaja tuoden viestin Kustaa Vaasan kuolemasta. Eerik oli nyt kuningas, jonka oli palattava Tukholmaan. Elisabetin jälkeen Eerik kiinnostui Lothringenin Renatasta, joka oli vihatun viimeisen unionikuninkaan Kristian II:n lapsenlapsi. Hessen-Kasselin Kristinaa kosimaan lähti suuri lähetystö, jonka matka päättyi kööpenhaminalaiseen vankilaan. Tanskan kuningas vangitsi heidät, koska oli itse ajatellut Kristinaa puolisokseen. Lähetystön jäsenet saivat pitkään virua tanskalaisessa tyrmässä. Lopulta Eerik-kuningas kyllästyi ja nai aatelittoman 15-vuotiaan Kaarina Maununtyttären. Hessenin prinsessa löysi puolison ja heidän tyttärestään Holstein-Gottorpin Kristinasta tuli aikanaan Eerikin velipuolen, Kaarle IX:n puoliso.

Olavi Suominen

eläkeläinen

Turun Kauppakorkeakoulu 1967 – 2004

Aikaisemmin sarjassa ilmestyneitä kolumneja

Nro.		Kirjoittaja
30/2012	24.8.2012	Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistyötä laajalla rintamalla Erkki Tuomioja, ulkoasiainministeri, ulkoasiainministeriö
25/2012	15.6.2012	Itämeri ei puhdistu itseksensä Anne-Mari Virolainen, kansanedustaja, Kokoomuksen eduskuntaryhmä
11/2012	9.3.2012	Itämeri on kirkkojen meri Kari Mäkinen, arkkipiispa, Suomen evankelis-luterilainen kirkko
7/2012	10.2.2012	Itämeren kohtalo ratkaistaan puhdistamoilla eikä juhlapuheissa Juha Nurminen, puheenjohtaja, John Nurmisen Säätiö
4/2012	27.1.2012	Itämeren suojelua vai politiikkaa? Heli Saavalainen, toimittaja, Helsingin Sanomat
1/2012	6.1.2012	Työnjaolla tehokkuutta Itämeren alueen yhteistyöhön Thomas Götz, Saksan Suomen suurlähettiläs
19/2011	2.12.2011	Itämeri, historia ja Turun yliopisto Keijo Virtanen, rehtori, Turun yliopisto
18/2011	25.11.2011	Merenkulun merkitys ja haasteet merellä Olof Widén, toimitusjohtaja, Suomen Varustamot ry
16/2011	11.11.2011	Nya regler för emission inom Östersjöområdet Christian Ramberg, toimitusjohtaja, Turun Satama
5/2011	2.9.2011	Tilannetietoisuutta yli rajojen Veli-Jukka Pennala, komentaja, kontra-amiraali, Merivoimat
3/2011	19.8.2011	Tekoja Itämeren hyväksi Juho Savo, maakuntajohtaja, Varsinais-Suomen liitto
1/2011	5.8.2011	Turun kaupunki ja EU:n Itämeristrategia Aleksi Randell, Turun kaupunginjohtaja, Centrum Balticum -säätiön pj.